

ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ІГНОРУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ

абсолютному розумінні можуть бути тільки результати творчої інтелектуалізованої праці, які принципово не можуть бути відчужені від особистостей авторів за своєю генетичною сутністю [5, 169]. Феноменологія знання саме і полягає в тому, що у процесі свого відтворення та використання і навіть відчуження через затрати інтелектуальних психо-енергетичних зусиль у готову, речовинну форму продукту, котрий при реалізації на ринку забезпечує частку доходу всім власникам ресурсів (а загалом – не лише їм), у тому числі і тим, що не беруть безпосередню участь у створенні вартості, наприклад: акціонери, землевласники, банкіри, держава тощо, інформація не стає жертвою ентропії, не зникає під впливом корозії чи гниття (як речовинний капітал), а тим більше – під впливом споживання, навпаки – самозростає і кристалізується через систематичну повторюваність в актах трудового цілепокладання, відшліфовуючись через фаховість і досвід.

Висновки. Наділена знаннями людина – одухотворена частка продуктивних сил та активний агент виробничих відносин є найвища соціальна значущість, ресурс досконалої цінності, альфа та омега всіх економічних процесів.

1. Довбенко М. Нобелівська нагорода за розробку теорії асиметричної інформації // *Економіка України*. – 2003. – № 6. – С. 86 – 90.

2. Довбенко М. Стігліц Джозеф Юджин (США) // *Економіка України*. 2003. – № 5. – С. 82 – 85.

3. Норт, Датлас. Інституції, інституційна зміна і функціонування економіки. – К.: *Основи*, 2000. – 198 с.

4. Патора Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни. – Львів: Вид-во НУ “Львівська політехніка”, 2002. – 338 с.

5. Скаленко О. Глобальні резерви поступу. – К.: *Основи*, 2000. – 394 с.

Володимир Терес, кандидат педагогічних наук, помічник ректора
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

Наталія Гридасова, аспірантка
кафедри теорії та історії педагогіки
Національного педагогічного університету
ім. М. П. Драгоманова
м. Київ

ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ІГНОРУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ

У роботі висвітлюються актуальні питання економічної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл, розкривається як вчитель-предметник, вихователь повинні оволодівати такими якостями і уміннями, які теоретично та практично готували б школярів до економічної освіти і виховання.

Постановка проблеми. Перехід до ринку означає корінні зміни соціального замовлення системи освіти. Виховання у душі нової економічної культури необхідно підпорядковувати концепції “економічної людини”, яка отримала свій розвиток у працях класиків поліекономії, починаючи з А. Сміта. В її основі лежить: визначальна роль інтересу особистості як мотиву економічної діяльності, компетентність, раціоналізм, ощадливість, підприємливість,

організованість, готовність йти на ризик та нести персональну відповідальність за свої дії. Іншими словами, ринковій економіці потрібні нові працівники, що мають базову економічну освіту, і маркетингологи, менеджери, дилери, брокери, маклери, які отримали професійну економічну підготовку.

Фундамент економічної підготовки (як процесу і результату) складає економічна освіта та виховання, які повинні в нових умовах зазнати

ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ІГНОРУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ

глибоких змін. Це стосується, насамперед, педагогічних основ.

Оскільки виховання готує людину до життя, в тому числі й економічного, то його завдання, зміст та засоби перебувають у прямій залежності від форм власності, характеру виробництва, обміну діяльністю, форм розподілу і споживання. Вказані відношення є головними, визначальними для системи освіти, отже, молодь з дитячих років повинна до них залучатися.

Особливе місце в економічному вихованні молоді посідають загальноосвітня та вища педагогічна школи. На жаль, середня загальноосвітня та вища педагогічна освіта і закладена в них економічна підготовка не можуть поки що адекватно виявити себе у суспільному виробництві через відсутність необхідних соціально-економічних умов, які можуть бути створені внаслідок корінних змін, які проходять у країні. В економічній сфері – це інтенсифікація виробництва на основі науково-технічного прогресу, структурна перебудова економіки, ефективні форми управління, організація та стимулювання праці. У соціальній політиці – вдосконалення суспільних відносин, оновлення форм і методів роботи політичних та ідеологічних інститутів, поглиблення демократії, рішуче подолання інерції, застою, консерватизму. Безумовно, що вказані перетворення стосуються і самої школи, яка є складовою суспільства та віддзеркалює ті процеси, які в ньому відбуваються.

Якісні зміни в соціальній структурі суспільства, впровадження нового господарського механізму ставлять нові вимоги до молоді, яка вступає в самостійне життя. Тенденції НТП потребують професійної мобільності, готовності до змін праці, в окремих випадках професії та сфери діяльності при зміні життєвих обставин. Перехід до ринкових відносин висуває, поряд із завданням економічної підготовки підростаючого покоління, забезпечення практичної і морально-психологічної готовності до активної життєдіяльності, забезпечення соціальної захищеності молодих працівників в умовах конкуренції робочої сили та можливого безробіття.

Прогностичні функції трудової підготовки школярів у цих умовах полягають у передбаченні тих соціально-виробничих ситуацій, в яких можуть опинитися випускники школи; у визначенні змісту, форм організації трудової підготовки, які найбільшою мірою відповідали б завданням формування та розвитку пріоритетних якостей, рис особистості, що дозволили б продуктивно працювати та почувати себе комфортно в нових

соціально-економічних умовах.

Теоретичний аналіз проблеми, вивчення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду дозволили сформулювати основні концепційні положення перебудови трудової підготовки школярів з урахуванням її прогностичної функції: варіативність змісту і форм організації трудового навчання та виховання учнів з врахуванням соціально-економічних особливостей регіону, національних трудових традицій, нахилів учнів та обраного ними профілю навчання; зв'язок навчання з суспільно-корисною, у тому числі виробничою, працею як основа формування досвіду трудових відносин та якостей особистості, які полегшують адаптацію і самовизначення випускників в умовах ринкової економіки; посилення уваги до мотиваційно-потребової сфери особистості, формулювання економічних знань та умінь, досвіду організаційно-господарської діяльності; систематичне вивчення стану й ефективності процесу трудової підготовки з метою обумовленого планування, своєчасного коректування педагогічних впливів і реалізації диференційованого підходу до учнів.

Відповідно до вихідних загальних положень у запропонованій методиці передбачені розділи, пов'язані з оцінкою стану ефективності трудової підготовки за такими параметрами: рівень функціональної грамотності учнів; ступінь сформованості якості особистості, пріоритетних для вільної орієнтації в умовах ринкової економіки; відповідність об'єктивних умов організації трудової підготовки її новим завданням; педагогічна та економічна ефективність трудової діяльності учнів.

Тенденції НТП, впровадження нової техніки і принципово нових технологій, скорочення строків оновлення інформації, що випереджають етапи становлення особистості, – виявили дефіцит функціональної грамотності, тобто практичну невідповідність значної частини випускників навчальних закладів до праці в нових умовах.

Проблема подолання функціональної неграмотності хвилює організаторів освіти і виробництва у всьому світі, і не випадково 1990 р. був оголошений ЮНЕСКО роком грамотності. Проблема ця соціально-економічна, оскільки зростає у високорозвинених країнах безробіття в сучасних умовах пов'язане не стільки з нестачею робочих місць, скільки з невідповідністю знань, умінь та досвіду професійної діяльності в нових технічних і економічних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники, які розробляють методичні основи визначення змісту грамотності (С. Алферов,

ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ТЕНДЕНЦІ ІГНОРУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ

Б. Гершунський, Н. Грама, В. Зінченко, В. Мясников та ін.), розглядають поняття “грамотність” в єдності з поняттям “освіченість”, “професійна компетентність” і “культура”, характеризуючи її як необхідну основу вільної орієнтації особистості в основних сферах життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу. З позицій системного підходу нами вивчалися причини та аналіз недоліків, що притаманні організації економічної підготовки випускників шкіл, їх входження у ринкові економічні відносини [10].

Причин тут декілька. По-перше, при входженні в ринок відверто ігнорувалися моральні та духовні якості особистості, які в кінцевому підсумку не дозволило вийти на рівень цивілізованого ринку в країні. Надмірна ейфорія та підвищені емоційні оцінки перспектив ринкової економіки не підкріплювалися аналізом і прогнозуванням розвитку негативних явищ, характерних для ринкової економіки (циклічний розвиток виробництва, безробіття, диференціація суспільства на бідних і багатих, криміналізація економіки, її тіньова сутність та ін.).

По-друге, базисний навчальний план загальноосвітніх шкіл України до цього часу не передбачав вивчення основ економіки.

По-третє, у системі педагогічної освіти відсутня підготовка викладачів економічних дисциплін, справжніх професіоналів, здатних на високому рівні здійснювати соціально-економічну освіту та виховання школярів.

Намагання розв’язувати весь комплекс проблем економічної освіти і виховання через предмети базового компонента вчителями, які мають освіту з традиційних спеціальностей (мова, література, математика, біологія, географія, історія та ін.), дало, безумовно, свій результат, але не забезпечило необхідну ефективність соціально-економічної підготовки школярів. За нашими дослідженнями, середній рівень економічної компетентності вчителів становить лише 17,3 відсотка [2].

Керівник навчального закладу, вчитель-предметник, вихователь повинні оволодівати такими якостями і вміннями, які теоретично та практично готували б школярів до економічної освіти і виховання [13]:

- засвоєння основних законів і закономірностей розвитку політичної та економічної системи держави;
- постійне ознайомлення через різноманітні інформаційні джерела з економічними подіями у державі та їх ґрунтовний аналіз;
- вміння аналізувати економічну літературу, визначати для себе пріоритетність економічних

положень, явищ, фактів, термінів;

- виходячи з теоретичної економічної підготовки, вміння економізувати свій предмет;
- ґрунтовно розбиратися у теоретичних, нормативних та практичних положеннях предмету “Економіка освіти”;
- формувати у собі почуття обов’язку, діловитості, відповідальності;
- засвоїти норми наукової організації праці, практично їх реалізовувати у роботі з вихованцями;
- готувати себе до участі у різноманітних формах економічної діяльності, пов’язаних з ринковою економікою;
- вміння прогнозувати свою професійно-педагогічну діяльність;
- прагнення до підвищення трудових доходів, до поліпшення якості свого життя;
- потреба в самовдосконаленні та оновленні економічних знань;
- вміння сумлінно виконувати свої обов’язки і захищати свої соціальні права.

Визначаючи ці якості та уміння, ми виходили з того, що вчитель може виконувати свій державний обов’язок лише в тому разі, коли він педагогічну діяльність з вихованцями прогнозує через своє бачення мети, мотивації, процесу, засобів, спрямованих на результат.

Сьогодні ніхто не заперечить, що від особистих якостей, ціннісних орієнтацій і знань педагогів прямо залежить цивілізована доля України. Вища педагогічна і загальноосвітня школа повинні випереджати соціальні зміни, які проходять у державі, готувати студентів, учнів до життя і творчої роботи в оновлених умовах, наповнених політичними та економічними суперечностями.

У програмі наших досліджень мають місце факти, які насторожують: частина вчителів (серед них і керівники шкіл), які не тільки не змогли дати теоретичне визначення ринкової економіки, а й не дали правильної відповіді на запитання: “Як ви розумієте поняття рентабельності?” Не йшлося про сучасні економічні поняття, якими багата ринкова економіка...

А тим часом вчитель, як ніхто інший, повинен твердо розуміти: з якою б особистою позицією ми не увійшли в нинішню дійсність, слід визнати, що нашій країні доведеться зробити ще один незнаний в історії людства крок – здійснити зворотний перехід від суспільства з централізованою плановою економікою до суспільства з ринковою економікою. Ринок, безперечно, сам собою не розв’язує усіх проблем у суспільстві, однак дозволяє досягти високої економічної ефективності,

ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ІГНОРУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ

а рівень соціальної ефективності залежить від ступеня демократичних інститутів, в тому числі державних.

Ми вважаємо, що суттєві зміни в економічній підготовці педагогічних кадрів повинні пройти насамперед в самій ідеології навчання і праці. Абстрактно-гуманістичні декларації повинні бути замінені новими практично орієнтованими положеннями, які спрямовані на об'єктивну оцінку діяльності людини як феномена суспільства [14].

Економічна підготовка педагогічних кадрів, за нашими дослідженнями, включає такі аспекти: загальноекономічний, дидактичний, психологічний, соціально-педагогічний, організаційно-педагогічний, виховний, методичний та управлінський. Всі вони перебувають у тісному взаємозв'язку, доповнюють один одного і становлять єдину економічно-педагогічну структуру. Експериментальні дані засвідчують, що в тих навчальних закладах, де економічній підготовці педагогічних кадрів приділяється належна увага, всі перераховані аспекти спрацьовують на визначений результат: педагоги володіють економічними термінами, вміють ними оперувати у практичній діяльності, методично правильно вводять їх у контекст навчально-виховного заняття, створюють відповідну мотиваційно-потребову сферу, враховують вікові та індивідуальні особливості об'єктів, методично забезпечують процесуальний та кінцевий результат при правильній визначеності управлінських завдань.

Висновки. Перехід нашого суспільства до ринкових відносин вимагає кардинальних змін в економічній і трудовій підготовці школярів. На перший план виступають такі якості особистості, як самостійність і підприємливість. Формування знань, навичок та якостей підприємця здійснюється на теоретичних та практичних заняттях, які пов'язані з навчальними предметами, курсами з освоєння тієї чи іншої професії, суспільно корисною продуктивною працею учнів.

Випускник сучасної національної школи повинен володіти економічними знаннями, знати основи винахідницької діяльності, інформацію як джерело знань, інформатику, поняття менеджменту і маркетингу, фермерське господарство, або вибирати той напрям, який традиційно склався у регіоні, навчальну базу та інші фактори, що позитивно впливають на підготовку учнівської молоді до економічної і трудової діяльності. Останні, маючи свої особливості, специфіку, своєю суттю і змістом впливають на формування особистості, є основою послідовної і виваженої підготовки до праці у сфері матеріального виробництва.

1. Автомонов В.С. Человек в зеркале экономической теории – М.: Наука, 1993. – 176 с.

2. Державний стандарт загальної середньої освіти. Економіка // Географія та основи економіки в школі. – 1997. – № 4. – С. 23–29.

3. Методика економічного виховання школярів (експериментальний варіант) / О.С. Падалка, О.Т. Шпак – К., 1997. – 71 с.

4. Рыночная экономика: Словарь (Под общей редакцией Г.Я. Кипермана. – М.: Республика, 1993. – 524 с.

5. Сасова І.А., Падалка О.С., Шпак О.Т. Неперервна економічна освіта: Навчальні програми. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 176 с.

6. Савченко А. З. Человек для экономики или экономика для человека. – М.: Знание, 1989. – 64 с.

7. Скаленко О. Стратегія національної безпеки: інформація, освіта, економіка // Рідна школа. – 1997. – №10. – С. 3–4.

8. Сидоренко В.К., Дмитренко П.В. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник для вищих педагогічних закладів освіти. – К.: РНЦ “Діні”, 2000. – 145 с.

9. Соколенко С. И. Глобальные рынки XXI столетия: Перспективы Украины. – К.: Логос, 1998. – 568 с.

10. Шемякин Б.П. Экономическое воспитание школьников. Вопросы теории и методики – М.: Педагогика, 1986. – 96 с.

11. Шкіль М. І. Реформування вищої педагогічної освіти // Освіта і управління. – 1997. – Т. I. – С. 34–35.

12. Штофф В.А. Проблемы методологии научного познания. – М.: Высшая школа, 1978. – 301 с.

13. Шпак О.Т., Падалка О.С., Шепотько В.К. Учителю про економічне виховання учнів: питання генезису і компетентності. – К.: Четверта хвиля, 1998. – 224 с.

14. Шпак О.Т. Економічна підготовка педагогічних кадрів в системі безперервної освіти. – К.: Четверта хвиля, 2000. – 352 с.

Леся Українка
(1871 – 1913)

Велика українська поетеса
громадська діячка